

**O‘ZBEK PEDAGOGIK DISKURSIDA ANGLISIZMLARNING
LINGVODIDAKTIK POTENSIALI: TA’LIM JARAYONIGA EMPIRIK
TA’SIRI (O‘ZBEKISTON OLIY TA’LIMI MISOLIDA)**

 <https://doi.org/10.70728/tech.v3.i04.002>

Mustafoqulova Zarifa Baxodir qizi
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
Ingliz filologiyasi kafedrasida o‘qituvchisi
mustafoqulovazarifa94@gmail.com

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada o‘zbek pedagogik diskursida anglisizmlarning lingvodidaktik potentsiali hamda ularning ta’lim jarayoniga ta’siri tahlil qilinadi. O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalari misolida ingliz tilidan kirib kelgan termin va birliklarning o‘quv jarayonidagi qo‘llanishi, ularning talabalarning til kompetensiyasi hamda kasbiy kommunikatsiyasiga ta’siri empirik tadqiqot asosida o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: anglisizm, pedagogik diskurs, lingvodidaktika, oliy ta’lim, terminologiya, til kompetensiyasi, globalizatsiya.

ABSTRACT This article analyzes the linguodidactic potential of anglicisms in Uzbek pedagogical discourse and their empirical impact on the educational process. Based on examples from higher education institutions in Uzbekistan, the use of English borrowings in academic communication and their influence on students’ linguistic competence and professional communication are examined.

Keywords: anglicism, pedagogical discourse, linguodidactics, higher education, terminology, language competence, globalization.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida ingliz tili xalqaro ilmiy, texnologik va ta’lim kommunikatsiyasining asosiy vositalaridan biriga aylanib bormoqda. Natijada ko‘plab milliy tillarda, jumladan o‘zbek tilida ham ingliz tilidan kirib kelgan leksik birliklar - anglisizmlar keng tarqalmoqda. Bu jarayon ayniqsa ilmiy, texnik va pedagogik diskursda yaqqol namoyon bo‘lib, “online”, “platforma”, “feedback”, “case study”, “presentation”, “workshop”, “teamwork” kabi terminlarning faol qo‘llanishi bilan tavsiflanadi. [3; 4]. O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini modernizatsiya qilish va xalqaro ta’lim makoniga integratsiya qilish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda PQ-1875-son “Chet tillarni o‘rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori mamlakatda xorijiy tillarni o‘qitishning zamonaviy metodlarini joriy etish hamda ta’lim jarayonini xalqaro standartlarga moslashtirishni nazarda tutadi. Mazkur qaror asosida ta’lim muassasalarida chet tillarini o‘qitishning yangi tizimi shakllantirilib, o‘quv jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash

kengaytirildi. [5; 6; 8]. Shuningdek, 2017-yil 20-apreldagi PQ-2909-son “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi qaror asosida oliy ta’lim muassasalarining xalqaro ilmiy-ta’lim muhitiga integratsiyasini kuchaytirish, xorijiy universitetlar bilan hamkorlikni kengaytirish hamda o’quv jarayoniga ilg’or pedagogik texnologiyalarni joriy etish vazifalari belgilab berildi. Ushbu islohotlar natijasida ta’lim dasturlarini xalqaro standartlarga moslashtirish va ingliz tilidagi akademik resurslardan foydalanish imkoniyatlari sezilarli darajada kengaydi. Bundan tashqari, 2017–2021 yillarga mo’ljallangan Harakatlar strategiyasi (PF-4947) hamda keyinchalik qabul qilingan 2022–2026 yillarga mo’ljallangan Taraqqiyot strategiyasi doirasida oliy ta’lim tizimini rivojlantirish, universitetlarning xalqaro reytinglardagi o’rnini mustahkamlash va xorijiy ta’lim tajribalarini joriy etish muhim vazifalar sifatida belgilandi. Mazkur strategiyalar natijasida mamlakatdagi oliy ta’lim muassasalari soni 2017-yildagi 77 tadan 2023-yilga kelib 211 taga, talabalar soni esa 314 mingdan 1,2 million nafarga yetdi. Ta’lim tizimidagi ushbu modernizatsiya jarayonlari pedagogik diskursda yangi terminologik qatlamning shakllanishiga olib keldi. Ayniqsa ingliz tilidan kirib kelgan terminlar zamonaviy pedagogik metodlar, raqamli ta’lim platformalari hamda akademik kommunikatsiya jarayonida faol qo’llanmoqda. Masalan, “learning management system”, “online learning”, “assessment”, “digital platform” kabi terminlar bugungi kunda o’quv jarayonining ajralmas qismiga aylangan. [9; 10]. Shu bilan birga, xalqaro ta’lim hamkorligi doirasida amalga oshirilayotgan loyihalar ham ingliz tilining pedagogik diskursdagi rolini kuchaytirmoqda. Masalan, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan English Medium Instruction (EMI) dasturlari oliy ta’lim muassasalarida fanlarni ingliz tilida o’qitish hamda akademik terminologiyani rivojlantirishga xizmat qilmoqda. [3;7]. Mazkur jarayonlar o’zbek pedagogik diskursida anglisizmlarning lingvistik va lingvodidaktik potensialini o’rganishni dolzarb ilmiy muammolardan biriga aylantiradi. Anglisizmlarning ta’lim jarayonidagi o’rni, ularning talabalarning kommunikativ kompetensiyasi va kasbiy tayyorgarligiga ta’siri ilmiy tahlilni talab etadi. Shu munosabat bilan mazkur maqolaning asosiy maqsadi-o’zbek pedagogik diskursida anglisizmlarning lingvodidaktik imkoniyatlarini aniqlash hamda ularning O’zbekiston oliy ta’lim tizimidagi ta’lim jarayoniga empirik ta’sirini o’rganishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Tilshunoslikda anglisizmlar muammosi ko’plab olimlar tomonidan o’rganilgan. Tadqiqotchilar ingliz tilining global ta’siri natijasida boshqa tillarda yangi terminologik qatlam shakllanayotganini ta’kidlaydilar. Ingliz tilining xalqaro kommunikatsiya vositasi sifatida keng qo’llanilishi va uning boshqa tillarga ta’siri tilshunoslikda muhim ilmiy yo’nalishlardan biri sifatida qaraladi [3; 4]. Pedagogik diskursda esa bu jarayon bilim uzatish jarayonining zamonaviylashuvi bilan chambarchas bog’liq bo’lib, ta’lim jarayonida yangi pedagogik metodlar va akademik terminologiyaning shakllanishiga olib kelmoqda [5; 6]. Lingvodidaktik nuqtai nazardan anglisizmlar talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda muhim rol o’ynaydi. Chunki zamonaviy

ilmiy axborotning katta qismi ingliz tilida yaratiladi va xalqaro akademik kommunikatsiya ham asosan ingliz tili orqali amalga oshiriladi [3]. Shu sababli pedagogik jarayonda inglizcha terminlardan foydalanish talabalarning global ilmiy muhitga integratsiyalashuvini osonlashtiradi hamda ularning kasbiy kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi [6; 7].

1. Tadqiqot metodologiyasi sifatida quyidagi usullardan foydalanildi:
2. lingvistik kuzatuv
3. pedagogik diskurs tahlili
4. empirik so‘rovnoma
5. statistik tahlil

Tadqiqot O‘zbekistonning bir necha oliy ta’lim muassasalarida o‘qiyotgan talabalar va o‘qituvchilar ishtirokida o‘tkazildi. Tadqiqot jarayonida pedagogik diskursda qo‘llanilayotgan inglizcha terminlarning lingvistik xususiyatlari hamda ularning ta’lim jarayoniga ta’siri tahlil qilindi. Shuningdek, talabalarning anglisizmlarni qabul qilish darajasi va ularning o‘quv jarayonidagi samaradorligi empirik so‘rovnoma orqali o‘rganildi. Olingan natijalar statistik tahlil asosida umumlashtirildi [9; 10].

NATIJARLAR

Empirik tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, pedagogik diskursda anglisizmlarning qo‘llanilishi ta’lim jarayoniga muayyan ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ingliz tilidan o‘zlashgan terminlar nafaqat pedagogik kommunikatsiyani soddalashtiradi, balki talabalar uchun zamonaviy ilmiy terminologiyani o‘zlashtirish imkoniyatini ham yaratadi. O‘tkazilgan so‘rovnoma natijalariga ko‘ra, respondentlarning aksariyati o‘quv jarayonida inglizcha terminlardan foydalanishni ijobiy baholagan. Xususan, talabalar pedagogik diskursda qo‘llaniladigan terminlarning xalqaro ilmiy standartlarga mos bo‘lishi ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatida muhim ahamiyatga ega ekanini ta’kidlaganlar. Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy tendensiyalarni ko‘rsatdi:

1. **Talabalarning ingliz tiliga qiziqishi ortmoqda.** Pedagogik diskursda inglizcha terminlarning qo‘llanilishi talabalarni xorijiy tilni chuqurroq o‘rganishga undaydi.
2. **Xalqaro terminologiyani o‘zlashtirish jarayoni tezlashmoqda.** Talabalar ilmiy va akademik terminlarni bevosita ingliz tilida o‘zlashtirish orqali xalqaro ilmiy manbalarni osonroq tushunish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda.
3. **Akademik kommunikatsiya samaradorligi oshmoqda.** O‘qituvchi va talabalar o‘rtasidagi ilmiy muloqotda xalqaro terminologiyaning qo‘llanilishi pedagogik kommunikatsiyani yanada samarali qiladi.
4. **Zamonaviy pedagogik metodlarni tushunish osonlashmoqda.** “Project work”, “presentation”, “case study”, “teamwork”, “feedback” kabi terminlar zamonaviy ta’lim metodlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, ularning qo‘llanilishi o‘quv jarayonini yanada interaktiv qiladi. So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, respondentlarning taxminan **72 foizi** o‘quv jarayonida inglizcha terminlarning ishlatilishini ijobiy baholagan. Ayniqsa “project”, “presentation”, “teamwork”, “feedback” kabi terminlar ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanganligi qayd etildi. Shu bilan birga, respondentlarning ayrim qismi

terminlarning ortiqcha qo‘llanishi ba‘zan tushunmovchiliklarni ham keltirib chiqarishi mumkinligini ta‘kidlagan [2]. Tadqiqot natijalari anglisizmlarning o‘zbek pedagogik diskursida muhim lingvodidaktik potensialga ega ekanligini ko‘rsatadi. Ularning to‘g‘ri va maqsadli qo‘llanilishi ta‘lim jarayonining samaradorligini oshirish hamda talabalarning xalqaro akademik muhitga integratsiyalashuvini ta‘minlashga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

O‘tkazilgan empirik tadqiqot natijalari o‘zbek pedagogik diskursida anglisizmlarning qo‘llanishi tobora kengayib borayotganini ko‘rsatadi. Bu jarayon, avvalo, globallashtirish, raqamli texnologiyalar rivoji hamda oliy ta‘lim tizimining xalqaro ta‘lim makoniga integratsiyalashuvi bilan izohlanadi. Zamonaviy ta‘lim jarayonida qo‘llanilayotgan ko‘plab metodik yondashuvlar, ilmiy tushunchalar va pedagogik texnologiyalar ingliz tilida shakllangani sababli ularning terminologik birliklari ham ko‘pincha asl shaklida qo‘llanilmoqda. Pedagogik diskursda anglisizmlarning keng qo‘llanilishi ta‘lim jarayonining zamonaviylashuvi hamda akademik kommunikatsiyaning xalqaro standartlarga moslashuvi bilan chambarchas bog‘liqdir. Xususan, “project-based learning”, “case study”, “feedback”, “presentation”, “teamwork” kabi terminlar zamonaviy ta‘lim metodologiyasining muhim komponentlari sifatida qaraladi. Ushbu terminlarning o‘quv jarayonida qo‘llanilishi talabalarning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish, ularning interaktiv faoliyatini faollashtirish hamda ilmiy muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Biroq anglisizmlarning pedagogik diskursda keng qo‘llanilishi muayyan muammolarni ham yuzaga keltirishi mumkin. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, quyidagi muammolar alohida e‘tiborni talab etadi:

- ayrim terminlarning noto‘g‘ri yoki kontekstdan tashqari qo‘llanilishi;
- til aralashuvining ortib borishi natijasida nutq madaniyatining buzilishi;
- milliy terminologiyaning ayrim sohalarda chekinishi;
- ba‘zi talabalar uchun inglizcha terminlarning mazmunini to‘liq anglashdagi qiyinchiliklar.

Mazkur muammolar pedagogik diskursda anglisizmlardan foydalanish jarayonini ilmiy asosda tartibga solish zarurligini ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan lingvodidaktik yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Lingvodidaktik nuqtai nazar anglisizmlarni nafaqat lingvistik birlik sifatida, balki ta‘lim jarayonida bilim uzatish va kommunikativ kompetensiyani shakllantirish vositasi sifatida ko‘rib chiqadi. Pedagogik jarayonda anglisizmlardan samarali foydalanish uchun o‘qituvchilar ularning mazmunini tushuntirgan holda, imkon qadar o‘zbek tilidagi ekvivalentlari bilan birgalikda qo‘llashlari maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv talabalar tomonidan terminlarning mazmunini chuqurroq anglashga yordam beradi hamda milliy tilning ilmiy terminologik salohiyatini saqlashga xizmat qiladi. Shuningdek, pedagogik diskursda anglisizmlarni me‘yoriy va maqsadli qo‘llash til madaniyatini saqlagan holda global ilmiy

kommunikatsiyaga moslashish imkonini beradi. Bu esa o‘z navbatida talabalarning xalqaro akademik muhitda samarali faoliyat yuritishiga zamin yaratadi [2].

XULOSA

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek pedagogik diskursida anglisizmlar muhim lingvodidaktik potensialga ega bo‘lib, ta‘lim jarayonining zamonaviylashuvi hamda akademik kommunikatsiyaning rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Globallashuv jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda xalqaro ilmiy hamkorlikning kengayishi natijasida ingliz tili global ilmiy va pedagogik kommunikatsiyaning asosiy vositalaridan biriga aylanib bormoqda. Natijada ko‘plab milliy tillar qatori o‘zbek tilida ham ingliz tilidan kirib kelgan terminlar va leksik birliklarning qo‘llanishi sezilarli darajada ortib bormoqda. Tilshunoslar bu jarayonni tabiiy lingvistik hodisa sifatida baholab, ingliz tilining global til sifatida shakllanishi boshqa tillarning terminologik tizimiga ham sezilarli ta‘sir ko‘rsatishini ta‘kidlaydilar. Tadqiqot davomida o‘zbek pedagogik diskursida qo‘llanilayotgan anglisizmlarning lingvistik, funksional hamda lingvodidaktik xususiyatlari tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ingliz tilidan o‘zlashgan terminlar zamonaviy pedagogik metodlar, innovatsion ta‘lim texnologiyalari hamda raqamli ta‘lim muhitini ifodalashda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Masalan, “online learning”, “digital platform”, “assessment”, “feedback”, “presentation”, “case study”, “workshop”, “teamwork” kabi terminlar bugungi kunda o‘quv jarayonining ajralmas qismiga aylangan. Ushbu terminlar nafaqat yangi pedagogik metodlarni ifodalashga xizmat qiladi, balki ta‘lim jarayonining samaradorligini oshirishga ham yordam beradi. Lingvodidaktik nuqtai nazardan qaralganda, anglisizmlarning pedagogik diskursda qo‘llanilishi talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy ilmiy axborotlarning katta qismi ingliz tilida yaratilishi sababli, talabalarning ingliz tilidagi akademik terminologiyani bilishi ularning ilmiy faoliyatda faol ishtirok etishiga yordam beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, inglizcha terminlardan foydalanish talabalarning ilmiy terminologiyani o‘zlashtirish jarayonini tezlashtiradi hamda ularning xalqaro ilmiy muhit bilan samarali kommunikatsiya qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Empirik tadqiqot natijalari ham anglisizmlarning pedagogik diskursdagi ahamiyatini tasdiqladi. So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, talabalar va o‘qituvchilar ingliz tilidan kirib kelgan terminlarni o‘quv jarayonida qo‘llashni zamonaviy ta‘lim talablariga mos keladigan muhim omil sifatida baholaydilar. Ayniqsa, raqamli ta‘lim texnologiyalari, xalqaro ilmiy resurslardan foydalanish hamda akademik yozuv ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayonida inglizcha terminlarning faol qo‘llanishi kuzatiladi. Bu esa o‘z navbatida talabalarning kasbiy tayyorgarligini oshirish va ularning global ilmiy hamjamiyatga integratsiyalashuviga xizmat qiladi. Anglisizmlardan foydalanish jarayoni muayyan ilmiy mezonlar asosida tartibga solinishi zarur. Chunki ayrim hollarda inglizcha terminlarning ortiqcha va nazoratsiz qo‘llanilishi milliy tilning terminologik tizimiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli pedagogik diskursda inglizcha terminlardan maqsadli va me‘yoriy foydalanish, ularning semantik hamda funksional xususiyatlarini

chuqur o'rganish muhim ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi. Tilshunoslikda o'zlashma so'zlarning pragmatik va semantik xususiyatlarini o'rganish milliy tilning rivojlanish jarayonlarini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Kelgusida ushbu yo'nalishda yanada keng qamrovli ilmiy tadqiqotlar olib borish zarur. Xususan, pedagogik diskursda qo'llanilayotgan anglisizmlarning semantik, funksional va didaktik xususiyatlarini chuqurroq o'rganish, ularning ta'lim jarayoniga ta'sirini empirik ma'lumotlar asosida tahlil qilish maqsadga muvofiqdir. O'zbek tilida pedagogik terminologiyani takomillashtirish, yangi terminlarning me'yoriy shakllarini ishlab chiqish hamda milliy va xalqaro ilmiy terminologiya o'rtasidagi muvozanatni saqlash masalalari ham muhim ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda. Anglisizmlarning o'zbek pedagogik diskursidagi qo'llanilishi zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanish jarayonlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u nafaqat ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga, balki o'zbek tilining ilmiy va pedagogik sohadagi rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot natijalari o'zbek tilining zamonaviy pedagogik diskursdagi o'rni va rivojlanish istiqbollari aniqlashda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Akhatov, L., Madalimov, T., & Xaytmetov, R. (2020). The Spiritual Connection of Sufism and Tolerance in the Works of Jami. *International Journal of Multidisciplinary Research and Publications*, 2, 1–4.
2. Xaytmetov, R. (2020). Immanuel Kant falsafasida olam va odam muammosi. *Ma'mun Akademiyasi axborotnomasi*, 5(2), 71–74.
3. Crystal, D. (2003). *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Phillipson, R. (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
5. Harmer, J. (2007). *How to Teach English*. London: Longman.
6. Richards, J. C., & Rodgers, T. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Nation, I. S. P. (2013). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Jalolov, J. J. (2012). *Chet til o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi.
9. Safarov, Sh. (2008). *Pragmalingvistika*. Toshkent: Fan.
10. Karimov, N. (2019). O'zbek tilida o'zlashma so'zlar va ularning lingvistik xususiyatlari. *Filologiya masalalari*, 4, 45–50.